

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОГО ТА СОЦІОЛОГІЧНОГО ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Платон Соя

студент МП «Політологія», Національний університет «Києво-Могилянська академія, Київ

E-mail: platon.soya@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-6761-540X>

Олександр Дем'янчук

доктор політичних наук, доцент,

в.о. декана факультету соціальних наук і соціальних технологій, професор кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ

E-mail: demyanchuk@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1389-1714>

У цій статті досліджується інституційна природа трансформаційних процесів Спільної аграрної політики (далі – САП) ЄС: від виникнення цієї політики у 1957 р. по нинішній час. Основна увага в роботі приділяється взаємозалежності історичного та соціологічного інституціоналізму у контексті дослідження САП. Запропоновано власну методологію для відображення багатосторонніх аспектів трансформації САП, що дозволяє пояснити наведену взаємозалежність. Для ретельнішого прояснення позиції описано теоретичні засновки, на яких ґрунтується подальший аналіз трансформаційних процесів. Спочатку окреслено теоретичні рамки обраного інструментарію історичного інституціоналізму та прояснено основні поняття, що використовувалися у праці. Також схарактеризовано теоретичне підґрунтя соціологічного інституціоналізму, на якому базується аналіз ціннісного виміру. Переходячи у практичну площину, було поетапно проаналізовано ключові події, що призвели до трансформації цієї політики та збільшили залежність між двома підходами. За допомогою історичного інституціоналізму доведено, що дана політика не мала далекоглядних цілей, а створювалася лише для вирішення короткострокових цілей. Оскільки євроінтеграційний процес займає довгий часовий проміжок, то першопочаткові недоліки САП почали проявлятися у довгостроковій перспективі. Своєю чергою, недосконале інституційне середовище та різні групи інтересів не дозволяли швидко та ефективно виправити наявні проблеми, через що відбувалося поступове «закам'яніння» САП. Через певний період почали викристалізовуватися європейські цінності, які мали безпосередній вплив на подальше формування САП. Використання соціологічного інституціоналізму дозволило продемонструвати суттєвий вплив ціннісного виміру на трансформацію САП. Впровадження ціннісних аспектів наділило додатковою легітимністю «закам'янілу» політику у новому політичному середовищі, при цьому залишаючи ядро САП незмінним. САП продовжує залишатися проблемним питанням у європейській політиці. Останні події на українсько-польському кордоні є свідченням недосконалості САП, яка потребує подальших змін для задоволення не лише економічних, але й соціальних інтересів громадян ЄС.

Ключові слова: Спільна аграрна політика, Європейський Союз, трансформаційні процеси, історичний інституціоналізм, соціологічний інституціоналізм.

Постановка проблеми. САП є найстарішою публічною політикою Європейського Союзу. Вона зазнала багатьох трансформацій, однак питання реформ САП залишається актуальним і донині. Оскільки САП досить контрверсійна політика, то дебати навколо ефективності цієї політики не стихають. Україні як великій аграрній державі важливо розуміти всі тонкощі цієї політики.

Основним підходом до аналізу САП було обрано історичний та соціологічний інституціоналізм [Pollack, 2019; March and Olsen, 1998]. Цей вибір зумовлений тим, що САП з самого початку своєї реалізації викликала здивування серед дослідників і політиків багатьох країн своїм явно антиринковим спрямуванням [Wallace, Wallace and Pollack, 2015]. Якщо праці, які розглядають САП через лінзу історичного інституціоналізму існують, то праці, що розглядають САП через соціологічний інституціоналізм відсутні, отже ця стаття буде розвідкою щодо

можливостей застосування цього підходу для дослідження САП. Застосування одночасно двох інституційних підходів – історичного та соціологічного – дасть змогу повніше пояснити логіку розробки, впровадження і подальших вдосконалень САП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні публікації в Європі та Україні здебільшого присвячувалися опису стану й оцінці змін, що були впроваджені в цю політику [див., наприклад, Baldwin and Wyplosz, 2020; Fouilleux and Ansalon, 2016; Старікова, 2022]. Історичний інституціоналізм має широку популярність у дослідників САП, адже ця політика ідеально пасує під наявний інструментарій цього підходу. Водночас праці, які б досліджували САП в рамках соціологічного інституціоналізму, відсутні, що пояснюється домінуванням історичного інституціоналізму у науковій традиції дослідження САП. Однак все більше уваги приділяється ціннісному

виміру цієї політики, де історичний інституціоналізм має обмежені дослідницькі можливості. У спробах поєднати історичний шлях розвитку політики з ціннісним виміром варто відзначити декількох дослідників. Салазар-Ордоньеса та Перес-Алькала дослідили проблему легітимності САП у контексті соціального прийняття цієї політики [Salazar-Ordóñez and Pérez-Alcalá, 2012]. Даугб'єрг та Свінбанк намагалися проаналізувати ціннісний вимір, використовуючи історичний інституціоналізм [Daugbjerg and Swinbank, 2015]. Деміркол дослідила шлях реформування САП, наголошуючи на зміні ціннісної рамки впродовж трансформаційних процесів [Demirkol, 2022]. Однак жоден з науковців не ставив собі за мету поєднати історичний та соціологічний інституціоналізм у контексті дослідження САП.

Метою цього дослідження є доведення взаємозалежності історичного та соціологічного інституціоналізму для аналізу САП. Задля досягнення поставленої мети було визначено наступні **завдання**: прояснити теоретичне підґрунтя обраних інструментів, порівняти пояснення трансформаційного шляху САП з послідовним застосуванням підходів історичного та соціологічного інституціоналізму, продемонструвати взаємозалежність історичного та соціологічного інституціоналізму під час трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Для початку наведемо використане нами в цій праці визначення історичного інституціоналізму: «Історичний інституціоналізм – це дослідницька традиція, яка вивчає, як тимчасові процеси та події впливають на оригінальну основу та трансформацію інститутів, що регулюють політичні та економічні відносини» [Fioretos et al., 2016, p. 3].

У нашому дослідженні під час перенесення теоретичних доробків на емпіричну базу будуть використані такі основні поняття.

- Залежність від шляху (path-dependency) – «... рішення на ранніх стадіях стимулюють суб'єктів зберігати інституційні та політичні рішення, успадковані з минулого, змінюючи все поступово, замість того, щоб починати з нуля зі створенням нових інститутів, навіть якщо отримані результати є явно неефективними» [Pollack, 2019, p. 5].

- Фіксація (lock-in) – «... набір інститутів ЄС стає вкоріненим і важко піддається змінам, навіть в умовах мінливого політичного середовища та змін у вподобаннях суб'єктів» [Pollack, 1996, p. 440]. Прикладом таких фіксацій постає пастка спільного рішення Шарпфа (joint-decision trap) – певний інститут або політика має тенденцію залишатися незмінною та негнучкою попри мінливе політичне середовище. Така тенденція, на думку автора, сформувалася через інтерговерменталізм та принцип одноголосного прийняття рішень [Scharpf, 1988, pp. 265–271]. Зараз рішення щодо САП приймаються **відносною** більшістю голосів, однак через чутливість питання, реальним видається блокування радикальних змін меншістю країн-членів, які є бенефіціарами САП. Також важливо пам'ятати, що додався новий актор у

процесі прийняття рішень стосовно САП – Європейський парламент. Для Пірсона [Pierson, 1996] такі фіксації проявлялися у пробілах (gaps) можливостей контролювати європейські інститути та політики. Автор визначає чотири причини пробілів: згода на політику, яка призводить до довгострокової втрати національного контролю в обмін на короткострокові електоральні результати; непередбачувані наслідки рішень, прийнятих у минулому; тимчасовість урядів і зміна їх пререференцій; актори пристосовуються до конкретних політик і зацікавлені у їхньому продовженні [Pierson, 1996, pp. 131–148; Pollack, 2019, p. 16].

Однією з проблем історичного інституціоналізму вважається його придатність для пояснення змін у тій чи іншій публічній політиці. Тому для пояснення змін використовується поняття критичних точок (critical junctures) – «моментів, коли відбуваються суттєві інституційні зміни, створюючи таким чином «точку біфуркації», з якої історичний розвиток рухається новим шляхом» [Hall and Taylor, 1996, p. 942]. Для підкріплення поняття критичної точки було обрано модель інституційних змін Авнера Грайфа і Девіда Лайтіна [Greif and Laitin, 2004]. Ці автори визначають інститути з двох позицій: ті, що підсилюють себе самі (self-reinforcing), та ті, що саботують себе (self-undermining). Сутність цієї моделі вдало описав Марк Поллак [Pollack, 2019, p. 7]: «Інститути, що підсилюють себе самі, з цієї точки зору, – це ті, що змінюють політичне середовище таким чином, щоб зробити інститут стабільнішим перед обличчям екзогенних ударів. Інститути, що саботують себе, – навпаки, змінюють середовище таким чином, що раніше стабільна інституційна рівновага підіривається; ці інститути «можуть вирощувати насіння власної загибелі».

Соціологічний інституціоналізм, на думку С. Біллербек, «враховує потужний вплив соціального контексту на політичних акторів. Він зосереджується на соціально сконструйованій природі інституційних структур, правил і норм, і стверджує, що це інституційне середовище формує, обмежує і конститує ідентичності та цілі акторів у ньому» [Billerbeck, 2020, p. 3].

За основу в соціологічному інституціоналізмі взято поняття логіка відповідності: «У традиції логіки відповідності дії розглядаються як такі, що ґрунтуються на правилах. Вважається, що актори дотримуються правил, які пов'язують певні ідентичності з певними ситуаціями...». «Відповідність не обов'язково пов'язана з наслідками, але вона включає в себе когнітивні та етичні виміри, цілі та прагнення» [March and Olsen, 1998, p. 951]. Хол та Тейлор стверджують, що «... організації часто приймають нову інституційну практику не тому, що вона підвищує ефективність засобів і цілей організації, а тому, що вона підвищує соціальну легітимність організації або її учасників» [Hall and Taylor, 1996, p. 949].

У контексті застосування соціологічного інститу-

* Тут і далі цитати з англomовних джерел подані в перекладі авторів цієї статті – Авт.

ціоналізму візьмімо до уваги ціннісний вимір Європейського Союзу. Так, Вейманс пише: «Хоча захисники європейського проекту сьогодні часто зображують його як втілення (європейських) цінностей, таких як гідність, права людини та демократія, і припускають, що цей проект сягає своїм корінням захисту цих цінностей, побіжний погляд на реальні витоки ЄС дозволяє нам побачити, що ці цінності не були домінуючими на початку його існування, всупереч тому, в чому намагаються переконати нас деякі представники ЄС. Насправді у Паризькому договорі 1951 року про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі немає жодної згадки про «демократію» чи «права людини», так само як і в Римському договорі 1957 року про заснування Європейського економічного співтовариства» [Weymans, 2023, p. 98]. Трансформація цінностей ЄС із плином часу зазнала значної зміни. З початку інтеграційного процесу основою мала стати спільна європейська ідентичність, однак існувала проблема знаходження спільної детермінанти. Чим далі розширювався Європейський Союз, тим більше знаходилося розрізень між країнами-членами. Із закінченням Холодної війни почав набувати популярності новий термін – «європейські цінності». Вперше європейські цінності були закріплені у Маастрихтському договорі у 1992 р. «Цінності та принципи поступово стали новим мінімалістичним способом легітимізації нового Європейського Союзу та надання йому нового юридичного відчуття спільності. Це допомагає пояснити, чому «посилання на демократію і права людини були відсутні в установчих договорах Європейських Співтовариств, але все ж стали повсюдними в договірному праві Європейського Союзу з моменту його заснування в Маастрихті в 1992 році» і чому «ці принципи сьогодні вважаються основою того, що означає бути європейцем» [Weymans, 2023, p. 108]. Європейські цінності вперше чітко визначаються в Амстердамському договорі 1997 р., а у 2007 у Лісабонському договорі їх остаточно вписують у правове поле ЄС.

Щоб краще зрозуміти логіку впровадження і змін Спільної аграрної політики, поєднаймо підходи історичного та соціологічного інституціоналізму.

З історичної точки зору вперше цілі САП були визначені в Римській угоді [The treaty of Rome, 1957, p. 52]:

- підвищення продуктивності сільського господарства шляхом сприяння технічному прогресу та забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва, зокрема робочої сили;
- завдяки цьому забезпечення справедливого рівня життя для сільськогосподарської спільноти, зокрема шляхом збільшення індивідуальних доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві;
- стабілізація ринків;
- забезпечення достатньої кількості продовольчих запасів;
- постачання їх до споживачів за прийнятними цінами.

Цілі залишилися незмінними до сьогодення часу, однак конфігурація інструментарію для досягнення цих цілей зазнала суттєвих змін.

Повоєнні часи ще зберігали спогади про брак їжі, тому виникла необхідність збільшити продуктивність фермерського сектору, захистити європейське фермерство від зовнішнього ринку та досягнути автаркії у продовольчому аспекті. Всі цілі були досягнуті відносно швидко. Через технологічне та наукове вдосконалення способів ведення фермерства почалося вироблення надмірної кількості продовольчих товарів. Незабаром Європа перетворилася з імпортера в експортера більшості фермерських продуктів, що мало значний вплив на зовнішній ринок. Тепер всю їжу, що не була продана на внутрішньому ринку ЄС, доводилося виносити на зовнішній ринок по фіксованій або навіть зниженій ціні, що пробивало величезну діру в бюджеті. Демпінг від ЄС призвів до падіння світових цін та серйозно вдарив по бідним країнам, а також викликав роздратування в інших країн-експортерів, в особливості США [Baldwin and Wyplosz, 2020, pp. 215–216].

У 1980-х рр. почастішали розмови про органічне фермерство. Модернізація фермерства викликала негативне ставлення не лише через надмірну кількість їжі, але і через шкоду для довкілля та добробуту тварин. Адже справжня ефективність нових способів фермерства була в наступному: найбільші обсяги виробництва за найменших витрат, що призводило до монокультурності вирощення продуктів, а в результаті й до зменшення біорізноманіття. Тварини були лише інструментом вироблення максимальної кількості продукції. Якість води також страждала через нітрати та фосфати в хімічних добривах. Через індустріальне тваринництво виникали спалахи коров'ячого сказу, птишиного грипу, що викликало все більше невдоволення суспільства [Baldwin and Wyplosz, 2020, pp. 225–226; Salazar-Ordóñez and Pérez-Alcalá, 2012, pp. 50–51]. «Мільйон громадян ЄС підписали петицію 1991 року до Європейського парламенту із закликом надати тваринам новий статус у Римській угоді живих істот. Петиція спрацювала. Лісабонський договір включає захист тварин» [Baldwin and Wyplosz, 2020, p. 218]. Питання цінностей піднімалося все частіше.

Таким чином, САП була політикою, що саботувала саму себе (згідно з історичним інституціоналізмом вона послідовно руйнувала жорстку інституційну структуру цієї політики). Під час Уругвайського раунду, що тривав з 1986 по 1994 рік, США «засудили САП як систему, що дозволяє європейським фермерам уникати конкуренції з рештою світу, тим самим створюючи викривлення у торгівлі для виробників у третіх країнах (або країнах, що не є членами ЄС)» [Fouilleux and Ansalon, 2016, p. 312]. Американці та їх партнери по перемовинах повідомили, що не будуть продовжувати перемовини, доки проблема не буде вирішена. Це було критичною точкою. Франція і Німеччина мали найбільші інтереси в успішному завершенні цих перемовин. Було лише одне рішення – радикальна реформа САП [Fouilleux and Ansalon, 2016, pp. 312–313].

У 1992 р. відбулася радикальна реформа САП. Було зменшено підтримку цін; щоб компенсувати фермерам

втрату доходів, було запроваджено індивідуальні прямі виплати. Реформа «посилила увагу до розвитку сільської місцевості та екологічних стандартів. Вона мала подвійну мету: обмежити сільськогосподарське виробництво та зробити фермерів охоронцями навколишнього середовища. Для фермерів були встановлені суворіші екологічні стандарти, але їм також була надана фінансова підтримка...» [Demirkol, 2022, p. 189]. Перехід від непрямой цінової підтримки до прямих виплат збільшив можливість відстежувати витрати на сільськогосподарське виробництво. Європейська асоціація фермерських спілок побоювалася, що відкритість прямих виплат зменшить публічну підтримку САП, і заявляла: «Немає впевненості, що платники податків Співтовариства погодяться нести фінансовий тягар на постійній і безперервній основі». Це було чітким свідченням того, що прямі виплати мають бути легітимізовані [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 271]. Фермерські лобі відігравали та продовжують відігравати помітну роль у тому, щоб залишався статус-кво щодо виплат. У 2016 р. лише 20% ферм отримали 85% від усіх грошей. Головними бенефіціарами постають дуже заможні люди та компанії, наприклад, британська королівська родина та Nestle. Наявність консолідованої позиції та значних ресурсів робить фермерські лобі помітними гравцями, коли справа стосується реформ САП [Baldwin and Wyplosz, 2020, p. 221]. Соціологічні й фактологічні дослідження тих часів показали, що реакція на реформу 1992 р. була неоднозначною. «Наприклад, німецький фермерський союз заявив, що вона була "катастрофічною", а у Франції фермерський союз FNSEA вважав її економічною та політичною помилкою. Бельгійські та італійські фермерські спілки також були проти. Натомість британські, данські, голландські, ірландські, грецькі та іспанські фермерські спілки були в основному задоволені» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 273].

Реформа 2000 р. була пов'язана з майбутнім розширенням і конференцією міністрів COT у Сієтті. У САП було введено поняття багатофункціональності. Тепер САП не прив'язувалася лише до виробництва – були додані й невиробничі аспекти: соціальний, територіальний, культурний та довкілля. Країни-члени могли застосовувати «cross-compliance» – «надання повного права на виплати у залежності від дотримання ряду екологічних вимог» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 272]. Важливим нововведенням стало створення другого стовпа (Second pillar) САП – розвитку сільської місцевості. «Реформа 2000 зробила перший крок до прив'язки прямих платежів до екологічних вимог як способу легітимізації підтримки сільського господарства» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 272].

Другою радикальною реформою САП вважається реформа 2003 р. Новою критичною точкою постав Дохійський раунд. Залишалося невизначеним, у якій скриньці інструментів COT будуть визначені виплати європейським фермерам. Угода COT про сільське господарство розрізняє підтримку, яка підлягає обмеженням (жовта скринька), частково відокремлену підтримку, яка не підлягає фінансовим обмеженням (синя скринька), та заходи підтримки, що не мають або

мають мінімальний вплив на торгівлю чи виробництво (зелена скринька). Перемовини дали чіткий сигнал, що ЄС не зможе зберегти свої виплати під синьою скринькою, що означало подальше відокремлення виплат від виробництва [Daugbjerg and Swinbank, 2015, pp. 272–273; Fouilleux and Ansalon, 2016, pp. 314–315]. «У межах ЄС ці прямі виплати більше не розглядалися як компенсаційні виплати; натомість вони стали невід'ємною частиною підтримки доходів САП» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 273]. «Метою реформи було врахувати тиск з боку міжнародних та внутрішніх торговельних інтересів, але зберегти незмінною суть САП як політики, що підтримує доходи фермерських господарств. Значну увагу було приділено уникненню перерозподілу підтримки в рамках базової схеми» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 273]. Для цього було введено новий інструмент в межах політики – Єдиний фермерський платіж (Single Farm Payment), який був повністю відокремлений від виробництва. Тепер гроші могли отримувати навіть ті фермери, які нічого не вирощували або не розводили тварин, але фермери були зобов'язані дотримуватися низки екологічних норм, норм щодо благополуччя тварин, безпечності харчових продуктів, а також утримання своїх земель у належному сільськогосподарському та екологічному стані. Обов'язковий «cross-compliance» допоміг надати легітимності прямим виплатам, відокремленим від виробництва. Також до інструментарію політики було додано модуляцію, яка дозволяла перенаправляти кошти з одного стовпа (підтримка ринку) в другий (підтримка розвитку сільської місцевості) [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 273; Fouilleux and Ansalon, 2016, pp. 314–315]. Таким чином, було пройдено трансформаційний шлях від політики, що себе саботує, до політики, що підсилює себе сама.

Наступна реформа 2008 р. «Перевірка життєздатності» стосувалася переважно перегляду бюджетів та ефективності розподілення коштів. Було намагання ЄК значно збільшити надходження коштів у другий стовп САП. Однак Німеччина, яка після об'єднання володіла значною кількістю великих ферм, всіляко чинила тиск у Раді ЄС, а тому рівень ставки модуляції було знижено відносно першопочаткової пропозиції від ЄК. Продовжувалася тенденція переорієнтації САП на ринок, наприклад, було прибрано ідею set-aside (фермери, які вирощували орні культури, мали «відкладати» фіксовану частку своєї землі та не обробляти її), яка була рівноцінна квотам на продукцію з метою зменшення перевиробництва [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 273; Fouilleux and Ansalon, 2016, p. 315].

Економічна криза та криза молочних продуктів у кінці 2000-х рр. призвели до занепокоєння орієнтацією САП на вільний ринок та до закликів щодо сильної САП. У 2010 р. ЄК розпочала публічні консультації щодо майбутнього САП, де була продемонстрована підтримка сильної САП з урахуванням двох стовпів, справедливого розподілення коштів та «зеленої» САП [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 274; Fouilleux and Ansalon, 2016, pp. 315–316]. «Міжнародні торговельні переговори були потужним рушієм реформування САП з 1992 по 2008 рік; але зараз цей

тиск зменшився. Навіть якщо Дохійський раунд буде завершено на основі плану 2008 р., ЄС вважає, що САП може без проблем вписатися в будь-які нові обмеження СОТ» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 274].

У реформі 2013 р. найважливішою зміною є прив'язка 30% прямих виплат до екологізації. «Збільшення екологізації прямих виплат мало на меті донести до громадськості, що САП існує для підтримки виробництва суспільних благ, і, таким чином, легітимізувати продовження підтримки фермерських господарств. Під час громадських консультацій зацікавлені організації, зокрема екологічні групи, та громадськість висловили рішучу підтримку більшій кількості екологічних заходів» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 275].

Реформа 2021 р. продовжує рух попередніх років щодо екологізації, розвитку сільської промисловості та зменшення соціальних диспропорцій. Основною новинкою реформи 2021 р. стало надання більшої автономності країнам-членам: кожна країна формує свою стратегію, поєднуючи фінансування задля підтримки доходів, розвитку сільської місцевості та необхідних ринкових заходів. На думку європейських дослідників, основні положення нового підходу, запропонованого ЄК, повністю відповідають загальній еволюції ЄС в цілому. Вони покладають більше відповідальності на країн-членів, більше уваги приділяють соціально привабливим цілям, таким як працевлаштування молоді, та результатам, що сприяють захисту довкілля [Baldwin and Wyplosz, 2020, p. 224].

Не можна не помітити нашарування САП як політики (policy layering). «Щодо нашарування політики, то "ядро" – це ідейний фундамент або парадигма, що лежить в основі політики, тоді як

"правила" і "структури" – це інструменти політики, що застосовуються, та їхні налаштування» [Daugbjerg and Swinbank, 2015, p. 268]. Старі інструменти відображали певний набір цілей, зосереджених на максимізації виробництва, тоді як нові інструменти призначені для забезпечення суспільних благ.

Висновки. Таким чином, на прикладі дослідження шляху і логіки розвитку Спільної аграрної політики Європейського Союзу можемо зробити висновок, що недостатньо звертатися до якогось одного підходу чи методу. Водночас використання неінституційного підходу до аналізу САП показує тісний взаємозв'язок історичного та соціологічного інституціоналізму. Першопочатковий шлях щодо підтримки фермерів через недалекоглядність майбутніх наслідків призвів до необхідності пошуку легітимізації цієї підтримки через соціальні ціннісні моделі. Фермерські лобі, країни-бенефіціари та інституційна складність прийняття рішень всередині європейських інститутів стимулюють залежність від шляху та фіксованість цієї політики, але історичний інституціоналізм не розкриває причин і мотивів цих перетворень. Натомість трансформаційні процеси, що відбуваються на основі соціальних цінностей, значно легше пояснити з застосуванням соціологічного інституціоналізму.

Подальша перспектива дослідження може бути пов'язана з застосуванням інституціоналізму раціонального вибору, що дасть змогу чіткіше пояснити, а головне – спрогнозувати можливі подальші кроки у вдосконаленні Спільної аграрної політики ЄС. І це має велике значення з огляду на інтенсивні євроінтеграційні процеси за участю України та Молдови, враховуючи розміри аграрного сектору цих країн і неминучі фінансові й ринкові проблеми після їх приєднання.

Список використаних джерел

- Baldwin, R., Wyplosz, C., 2020. *The Economics of European Integration*. 6th ed. London, United Kingdom: McGraw-Hill Education, pp. 205–231.
- Billerbeck, S., 2020. Sociological Institutionalism, in Oksamytna, K., Karlsrud, J. (eds.), *United Nations Peace Operations and International Relations Theory*. Manchester, United Kingdom: Manchester University Press United, pp. 91–110. <https://doi.org/10.7765/9781526148889.00010>.
- Fouilleux, E., Ansaloni, M., 2016. The common agricultural policy, in Cini, M., Borragán, N. (eds.), *European Union politics*. 5th ed. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, pp. 308–323, URL: https://www.researchgate.net/publication/345716723_22_The_Common_Agricultural_Policy. (дата візиту: 25.04.2023).
- Daugbjerg, C., Swinbank, A., 2015. Three Decades of Policy Layering and Politically Sustainable Reform in the European Union's Agricultural Policy, *Governance*, Vol. 29, no. 2, pp. 265–280. <https://doi.org/10.1111/gove.12171>.
- Demirkol, E., 2022. Historical Development and Restructuring of CAP towards a Sustainable Agriculture, in *Research Anthology on Strategies for Achieving Agricultural Sustainability*. Hershey, PA: IGI Global, pp. 188–198. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5352-0.ch011>.
- European Union, 1957. *Treaty Establishing the European Community (Consolidated Version)*, URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b39c0.html>. (дата візиту: 25.04.2023).
- Fioretos, K., Falleti, T., Sheingate, A., 2016. Historical Institutionalism in Political Science, *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016, pp. 3.
- Greif, A., Laitin, D., 2004. A Theory of Endogenous Institutional Change, *American Political Science Review*, Vol. 98, no. 4, pp. 633–652. <https://doi.org/10.1017/s0003055404041395>.
- Hall, P., Taylor, R., 1996. Political Science and the Three New Institutionalisms, *Political Studies*, Vol. 44, no. 5, pp. 936–957. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb00343.x>.
- March, J., Olsen, J., 1998. The Institutional Dynamics of International Political Orders, *International Organization*, Vol. 52, no. 4, pp. 943–969. <https://doi.org/10.1162/002081898550699>.
- Pierson, P., 1996. The Path to European Integration, *Comparative Political Studies*, Vol. 29, no. 2, pp. 123–163. <https://doi.org/10.1177/0010414096029002001>.
- Pollak, M., 1996. The New Institutionalism and EC Governance: The Promise and Limits of Institutional Analysis, *Governance*, Vol. 9, no. 4, pp. 429–458. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.1996.tb00251.x>.
- Pollack, M., 2019. Institutionalism and European Integration, in Wiener, A., Börzel, T., Risse, T. (eds.) *European Integration*

- Theory. Third edition. New York: Oxford University Press. URL: <https://ssrn.com/abstract=3212298>. (дата візиту: 25.04.2023).
- Salazar-Ordóñez, M., Pérez-Alcalá, G., 2012. Institutional Innovations in the Common Agricultural Policy: A Theoretical Approach Based on Legitimacy, *Research Topics in Agricultural and Applied Economics*, Vol. 3, pp. 47–56. <https://doi.org/10.2174/978160805263911203010047>.
- Scharpf, F., 1988. The Joint-decision Trap: Lessons from German Federalism and European Integration, *Public Administration*, Vol. 66, no. 3, pp. 239–278. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1988.tb00694.x>.
- Wallace, H., Wallace, W., Pollack, M., 2015. *Policy Making in the European Union*. 7th ed., New York: Oxford University Press, 574 p.
- Weymans, W., 2023. A Critical History of the Use of ‘European Values, in Polak, R., Rohs, P. (eds.) *Values – Politics – Religion: The European Values Study*, pp. 95–123. https://doi.org/10.1007/978-3-031-31364-6_3.
- Аналітичний звіт, Старикова, Л., 2022. Спільна Аграрна Політика ЄС і Завдання України в Контексті Євроінтеграції, Київ: ГО «Аналітичний центр Аграрного союзу України», 32 с. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1894/files/CAP_2023_02_10_12_36_02_818740.pdf. (дата візиту: 16.03.2024).

References

- Analitichnyi zvit, Starikova, L., 2022. Spilna Ahrarna Polityka YeS i Zavdannia Ukrainy v Konteksti Yevrointehratsii, Kyiv: HO «Analitichnyi tsentr Ahrarnoho soiuзу Ukrainy», 32 s. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1894/files/CAP_2023_02_10_12_36_02_818740.pdf. (16.03.2024). (in Ukrainian).
- Baldwin, R., Wyplosz, C., 2020. *The Economics of European Integration*. 6th ed., London, United Kingdom: McGraw-Hill Education, pp. 205–231. (in English).
- Billerbeck, S., 2020. Sociological Institutionalism, in Oksamytna, K., Karlsrud, J. (eds.) *United Nations Peace Operations and International Relations Theory*. Manchester, United Kingdom: Manchester University Press United, pp. 91–110. <https://doi.org/10.7765/9781526148889.00010>. (in English).
- Fouilleux, E., Ansaloni, M., 2016. The common agricultural policy, in Cini, M., Borragán, N. (eds.), *European Union politics*. 5th ed. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, pp. 308–323. URL: https://www.researchgate.net/publication/345716723_22_The_Common_Agricultural_Policy. (25.04.2023). (in English).
- Daugbjerg, C., Swinbank, A., 2015. Three Decades of Policy Layering and Politically Sustainable Reform in the European Union's Agricultural Policy. *Governance*, Vol. 29, no. 2, pp. 265–280. <https://doi.org/10.1111/gove.12171>. (in English).
- Demirkol, E., 2022. Historical Development and Restructuring of CAP towards a Sustainable Agriculture, in *Research Anthology on Strategies for Achieving Agricultural Sustainability*. Hershey, PA: IGI Global, pp. 188–198. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5352-0.ch011>. (in English).
- European Union, 1957. *Treaty Establishing the European Community (Consolidated Version)*, URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b39c0.html>. (25.04.2023). (in English).
- Fioretos, K., Falletti, T., Sheingate, A., 2016. Historical Institutionalism in Political Science, in *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism*, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016, pp. 3. (in English).
- Greif, A., Laitin, D., 2004. A Theory of Endogenous Institutional Change, *American Political Science Review*, Vol. 98, no. 4, pp. 633–652. <https://doi.org/10.1017/s0003055404041395>. (in English).
- Hall, P., Taylor, R., 1996. Political Science and the Three New Institutionalisms, *Political Studies*, Vol. 44, no. 5, pp. 936–957. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb00343.x>. (in English).
- March, J., Olsen, J., 1998. The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, Vol. 52, no. 4, pp. 943–969. <https://doi.org/10.1162/002081898550699>. (in English).
- Pierson, P., 1996. The Path to European Integration, *Comparative Political Studies*, Vol. 29, no. 2, pp. 123–163. <https://doi.org/10.1177/0010414096029002001>. (in English).
- Pollack, M., 1996. The New Institutionalism and EC Governance: The Promise and Limits of Institutional Analysis, *Governance*, Vol. 9, no. 4, pp. 429–458. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.1996.tb00251.x>. (in English).
- Pollack, M., 2019. Institutionalism and European Integration, in Wiener, A., Börzel, T., Risse, T. (eds.) *European Integration Theory*. Third edition, New York: Oxford University Press. URL: <https://ssrn.com/abstract=3212298>. (25.04.2023). (in English).
- Salazar-Ordóñez, M., Pérez-Alcalá, G., 2012. Institutional Innovations in the Common Agricultural Policy: A Theoretical Approach Based on Legitimacy, *Research Topics in Agricultural and Applied Economics*, Vol. 3, pp. 47–56. <https://doi.org/10.2174/978160805263911203010047>. (in English).
- Scharpf, F., 1988. The Joint-decision Trap: Lessons from German Federalism and European Integration, *Public Administration*, Vol. 66, no. 3, pp. 239–278. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1988.tb00694.x>. (in English).
- Wallace, H., Wallace, W., Pollack, M., 2015. *Policy Making in the European Union*. 7th ed., New York: Oxford University Press, 574 p. (in English).
- Weymans, W., 2023. A Critical History of the Use of European Values, in Polak, R., Rohs, P. (eds.), *Values – Politics – Religion: The European Values Study*, pp. 95–123. https://doi.org/10.1007/978-3-031-31364-6_3. (in English).

Platon Soia

MA student, Political Science, National University of Kyiv-Mohyla Avademy, Kyiv

Oleksandr Demianchuk

Acting Dean of Social Sciences and Social Technologies, Professor of International Relations, National University of Kyiv-Mohyla Avademy, Kyiv

Трансформаційні процеси спільної аграрної політики крізь призму історичного та соціологічного інституціоналізму

This article examines the institutional nature of the transformation processes of the EU's Common Agricultural Policy (CAP) from the inception of this policy in 1957 up to now. The paper focuses on the interdependence of historical and sociological institutionalism in the context of CAP research. The authors propose their own methodology to reflect the multifaceted aspects of CAP transformation, which allows them to explain the interdependence. For a more thorough explanation of the position, the theoretical foundations on which the further analysis of transformation processes is based are described. First, the theoretical framework of the chosen tools of historical institutionalism is outlined, and the main concepts used in the paper are clarified. It was also characterized as the theoretical ground of sociological institutionalism, on which the analysis of the value dimension is based. Moving to the practical plane, the key events that led to the transformation of this policy and increased the dependence between the two approaches were analyzed step by step. With the help of historical institutionalism, it is proven that this policy did not have far-reaching goals but was created only to address short-term objectives. Since the European integration process took a long time, the initial shortcomings of the CAP began to manifest themselves in the long run. In turn, the imperfect institutional environment and various interest groups did not allow for quick and effective correction of the existing problems, which led to the gradual "petrification" of the CAP. After a certain period, European values began to crystallize, which had a direct impact on the further formation of the CAP. The use of sociological institutionalism allowed us to demonstrate the significant impact of the value dimension on the transformation of the CAP. The use of value aspects provided additional legitimization to the "petrified" policy in the new political environment while leaving the core of the CAP unchanged. The CAP continues to be a problematic issue in European politics. The recent events on the Ukrainian-Polish border are evidence of the imperfection of the CAP, which requires further changes to meet not only the economic but also the social interests of EU citizens.

Keywords: Common Agricultural Policy, European Union, transformation processes, historical institutionalism, sociological institutionalism.